

บทปริทัศน์หนังสือ

Liquidated: An Ethnography of Wall Street

สมัย ไกรทินธาคม¹
Samai Krotintakom

1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้เขียนขอขอบคุณ ดร.รัตนา โตสกุล อดีตอาจารย์ประจำ
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่กรุณาแนะนำให้อ่านหนังสือเล่มนี้

● บทนำ

บัดนี้เป็นเวลาครบรอบกว่า 10 ปีแล้ว ที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาและทั่วโลก ในปี ค.ศ. 2008 ผู้เขียนบทความขอแนะนำหนังสือเรื่อง *Liquidated: An Ethnography of Wall Street*. (Duke University Press, 2009) เขียนโดย Karen Ho นักมานุษยวิทยา หนังสือเล่มนี้ถอดมาจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก โดยเธอสำเร็จการศึกษาจากคณะมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย Princeton งานศึกษาหาสาเหตุการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่เป็นงานจากนักเศรษฐศาสตร์ จึงน่าสนใจตรงที่ Ho ศึกษาหาสาเหตุของการเกิดวิกฤติในครานั้น ด้วยวิธีของนักมานุษยวิทยา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ทำให้ผู้อ่านเห็นอีกมุมมองหนึ่งในวิถีปฏิบัติของเหล่าสถาบันการเงินอันทรงอิทธิพลในย่านวอลล์สตรีท ซึ่งถือเป็น ภาพตัวแทน (Representation) ของศูนย์กลางทุนนิยมของโลก แล้วสุดท้ายงานของ Ho เผยให้เห็นความไม่ชอบมาพากลของวงการนี้ เมื่อพิจารณาถึงความเชื่อมโยงๆ ต่างเข้าด้วยกัน ก็พบว่า สาเหตุวิกฤติเศรษฐกิจเกิดขึ้นเพราะวิถีปฏิบัติของสถาบันการเงินวอลล์สตรีทนั่นเอง จนส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ชะลอตัวทั่วโลก

● เมื่อ “มานุษยวิทยา” ลงสนามวอลล์สตรีท

Ho ใช้เนื้อที่ในบทนำ (Introduction) สรุปภาพรวมของงานศึกษา มีความยาวถึง 38 หน้า เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมทั้งหมด ผู้เขียนบทความขอสรุปเนื้อหาในตอนต้น จากนั้นจะสรุปเนื้อหาบทที่ 1 ถึง 7 ซึ่ง Ho ใช้รายละเอียดในบทเหล่านั้น มาหนุนเสริมเนื้อหาในบทนำ (ผู้เขียนบทความจะสรุปบทเหล่านั้นไว้ในหัวข้อที่ 3.)

Ho มีข้อสงสัยและพยายามหาคำตอบหลายประเด็น เช่น บทบาทและความสำคัญของสถาบันการเงิน, กระแสการปรับโครงสร้างกิจการ (Liquidated) ด้วยวิธีการควบรวมหรือลดขนาดองค์กร มีความเชื่อมโยงต่อทิศทางราคาหุ้นของบริษัทและผลประโยชน์ของพนักงานอย่างไร, อำนาจของผู้ถือหุ้นถูกสถาปนาขึ้นมาได้อย่างไร, สถาบันการเงินย่านวอลล์สตรีท เป็นภาพตัวแทนศูนย์กลางทุนนิยมโลก ได้จริงหรือไม่

Ho เลือกธนาคารเพื่อการลงทุน (Investment Bank) ที่ทรงอิทธิพลย่านวอลล์สตรีท เพื่อใช้เป็นสนามในการศึกษา โดยใช้วิธีวิทยา Ethnography ซึ่งได้นำ *ทฤษฎี, ความเชื่อ, บทสัมภาษณ์, บันทึกภาคสนาม และประสบการณ์* ที่เคยทำงานในธนาคารเพื่อการลงทุนแห่งหนึ่ง มาสนับสนุนข้อเสนอได้อย่างประณีตเพื่อให้ผู้อ่านเห็นวิถีปฏิบัติในวงการนี้อย่างโปร่ง

คำว่า “วอลล์สตรีท” เป็นชื่อถนนแห่งหนึ่ง ในมหานครนิวยอร์ก ย่านนั้นอุดมไปด้วยกลุ่มทุนการเงินนานาชนิด เมื่อ Ho ระบุถึงคำว่า “วอลล์สตรีท” เป็นการเอ่ยรวมถึง New York Stock Exchange, Hedge Funds, Mutual Funds, Pension Funds, บริษัทหลักทรัพย์, และธนาคารเพื่อการลงทุน โดยธนาคารเพื่อการลงทุนหลายแห่งรับฝากเงินรายย่อย ให้คำปรึกษาในการบริหารและระดมทุน (Hybrid) ทั้งในสหรัฐอเมริกาและระดับโลก นอกจากนี้ “วอลล์สตรีท” ได้ชื่อว่า เป็นภาพตัวแทน (Representations) ศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลก ขณะเดียวกันก็เป็นชุมทางของบรรดานักลงทุนเลื้อยอีกด้วย (Notes, p.325)

สถาบันการเงินย่านวอลล์สตรีท สถาปนาความสำคัญจนมีอิทธิพลต่อบริษัททั้งหลาย สามารถชี้นำทิศทางการราคาหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ของสหรัฐอเมริกา และเป็นต้นตอของวิกฤติการเงินต่างๆ ขึ้นมาได้อย่างไร ทั้งที่ 30 ปีก่อนหน้า ยังไม่มีบทบาทมากเท่าปัจจุบัน บทบาทในเรื่องนี้เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง

คริสต์ทศวรรษ 1980s จนกำหนดทิศทางการเงินการลงทุนได้เบ็ดเสร็จ ก่อนหน้านั้นบริษัทขนาดใหญ่ของอเมริกา ล้วนพึ่งพาเงินกำไรสะสมเพื่อขยายกิจการเป็นส่วนใหญ่ ไม่นิยมระดมทุนผ่านตลาดหุ้น เนื่องจากผ่านประสบการณ์อันเช็ดหลาบเมื่อคราวเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1930s

แม้ต่อมาจะมีการจัดตั้งตลาดซื้อขายหุ้นและธนาคารเพื่อการลงทุนขึ้นมาหลายแห่ง แต่บริษัทต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาไม่ค่อยระดมทุนโดยการขายหุ้น รวมถึงประชาชนล้วนเห็นว่าการซื้อหุ้นเป็นเรื่องสุ่มเสี่ยง สถาบันการเงินย่านวอลล์สตรีท จึงไม่เฟื่องฟูนัก กระทั่ง ค.ศ. 1995 ภาครัฐใช้มาตรการทางกฎหมายบีบบริษัทใหญ่ด้านสื่อสารโทรคมนาคม คือ AT&T แยกกิจการเป็น 3 บริษัทแล้วให้ดำเนินกิจการเป็นอิสระจากกัน เพื่อลดทอนการเติบโตใหญ่และอำนาจผูกขาด เมื่อต้องดำเนินการตามกฎหมาย ก็ปฏิเสธองค์กรขนาดใหญ่โดยลดขนาดองค์กร (Downsizing) ลดคนงาน ต่อมามีบริษัทหลายแห่งลดขนาดองค์กรกันไปทั่ว

เมื่อกระแสลดขนาดองค์กรและลดคนจำนวนมาก เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางสิ่งที่ตามมาคือ มีรายงานว่าบริษัทเหล่านั้น มีรายได้และกำไรเพิ่มขึ้น ราคาหุ้นของบริษัทก็เพิ่มขึ้นมากในระยะต่อมาโดยเฉพาะหุ้นของบริษัท AT&T (p.1) หน้าที่ราคาหุ้นของธนาคารเพื่อการลงทุนต่างๆ ที่บริการให้คำปรึกษาแก่บริษัทเหล่านั้น ล้วนปรับตัวสูงขึ้นอีกด้วย กระแสนี้ช่วยสร้างราคาและอิทธิพลแก่สถาบันการเงินย่านวอลล์สตรีท จึงน่าสงสัยว่า *การลดขนาดองค์กร มีความเชื่อมโยงกับรายได้และราคาหุ้นของบริษัทเหล่านั้นอย่างไร* แล้ว Ho พบรอยปริแยกที่ว่า *ผลประโยชน์ของบริษัททั้งหลาย เริ่มขัดกับผลประโยชน์ของคนงาน* ซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นในรอบ 30 ปีมานี้ โดยเฉพาะช่วง ค.ศ. 1990-2000 ราคาหุ้นขึ้นสูงท่ามกลางการลดขนาดกิจการจำนวนมาก

ก่อนหน้านี้การผลิตของบริษัทต่างๆ มุ่งผลประโยชน์ระยะยาวเป็นหลัก คนงานก็ได้ประโยชน์จากการงานที่มั่นคง แต่ปัจจุบันนี้ภารกิจหลักของบริษัทสมัยใหม่ ต่างเชิดชูคุณค่าผู้ถือหุ้นบริษัท (Shareholder Value) วางเรื่องสวัสดิการแรงงาน และการขยายการลงทุน (ทั้งที่จะเอื้อต่อการจ้างงานอีกต่อหนึ่ง) ให้อยู่นอกเหนือภารกิจหลัก แล้วเน้นบริหารจัดการที่เอื้อต่อการเพิ่มราคาหุ้นของบริษัทเป็นสำคัญ เพื่อดึงดูดผู้ถือหุ้น บนฐานผลประโยชน์ระยะสั้น

ส่วนผู้จัดการบริษัทต่างๆ ได้รับเงินเดือนพร้อมผลตอบแทนส่วนหนึ่งที่ถูกติดกับการขึ้นลงของราคาหุ้นบริษัท ผิดกับบรรดานายธนาคารเพื่อการลงทุน ผู้ซึ่งให้คำปรึกษาแก่ผู้จัดการบริษัทต่างๆ ที่ Ho ระบุว่า “นายธนาคารเพื่อการลงทุน มักจะได้ค่าตอบแทนสูง ไม่ว่าผลการดำเนินงานจะออกมาอย่างไรก็ตาม” (p.25) ฐานะของผู้จัดการบริษัททั่วไป ซึ่งเป็นลูกค้ำของธนาคารเพื่อการลงทุน นับว่าอ่อนแอ และหากไม่นำสินทรัพย์ของบริษัทส่วนหนึ่งไปลงทุนซื้อหุ้นของบริษัทอื่นด้วยแล้ว จะถูกตัดสินตามวิถีปฏิบัติในวงการว่า ไม่ฉลาดตักตวงผลประโยชน์อันควรได้มาในช่วงสั้นๆ อีกไม่นานจะถูกผู้ถือหุ้นบีบให้ออกจากตำแหน่ง ในข้อหาอนุรักษนิยมเกินไป ชี้ให้เห็นว่า ผู้ถือหุ้นมีอำนาจเหนือผู้จัดการ และเจ้าของบริษัทที่ริเริ่มกิจการแต่แรก

แล้วอำนาจของผู้ถือหุ้นมาจากที่ใด Ho พบว่า มาจากการค้ำยันของธนาคารเพื่อการลงทุนย่านวอลล์สตรีท ซึ่งให้คำปรึกษาและชี้ชวนให้เห็นความสำคัญของการระดมทุนผ่านตลาดหุ้น งานหลักของธนาคารเพื่อการลงทุนคือให้คำปรึกษาแก่กิจการว่าจะทำให้ราคาหุ้นของบริษัทเหล่านั้นเพิ่มขึ้นได้อย่างไร เมื่อสถาบันการเงินย่านวอลล์สตรีท ถูกประกอบสร้างและประคองให้บริษัททั้งหลายเห็นคล้อยตามกันว่า ธนาคารเพื่อการลงทุนหรือสถาบันการเงินอื่นๆ เป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดมิได้ในการช่วยระดมทุนจึงต้องบริหารกิจการไปในทางที่เพิ่มพูน “ราคาหุ้น” ของบริษัทเป็นสำคัญ และราคาหุ้นที่ขึ้นลงในตลาด จึงมีอำนาจชี้

ทิศทางการจ้างงานและแนวทางบริหารของบริษัทต่างๆ นับแต่นั้นมา

คำถามของ Ho คือ สถาบันการเงินย่านวอลล์สตรีท ถูกสร้างให้เราเชื่อเกินจริงว่า เป็นตัวหล่อลื่นระบบการผลิตและการลงทุน จนไปกดทับทำลายคุณค่าของการลงทุนผลิตเพิ่ม และ ขยายการจ้างงานได้อย่างไร (pp.2-3) ครั้นเมื่อเกิดความผิดพลาดภายหลังบริษัทใหญ่หลายแห่ง (p.25) ที่ดำเนินการตามคำแนะนำในการปรับโครงสร้างบริษัท (Restructuring) จนประสบภาวะขาดทุนในเวลาต่อมา และราคาหุ้นบริษัทลดลงอย่างมาก ในเมื่อธนาคารเหล่านี้ทำให้บริษัทลูกค้ำปั่นป่วน หลายกรณีนำไปสู่วิกฤติทางการเงิน ก็มักอ้างว่า เกิดจากการปรับตัวของตลาด ทั้งที่ภาวะเฟื่องฟูหรือวิกฤติ ถูกประกอบสร้างจากวิถีปฏิบัติในวงการ จนซ้ำเติมภาวะปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมไปจนถึงระดับโลก และยังสามารถสร้างรายได้เข้าธนาคารได้อีก

แล้วเหตุใด จึงไม่สามารถสั่นคลอนความเชื่อมั่นที่ว่า ธนาคารเพื่อการลงทุนยังเป็นด้านสุดท้ายที่ธำรงคุณค่าผู้ถือหุ้น นับว่าไม่มีเหตุผล และมีความย้อนแย้ง เพราะวิถีปฏิบัติประจำวันที่ผ่านมาของธนาคารเหล่านี้ ได้ชี้ชวนและใช้โวหารหวานผู้เกี่ยวข้องจนเห็นความสำคัญแก่คุณค่าผู้ถือหุ้น (ดูได้จากประกาศและคำกล่าวสุนทรพจน์ของ Wall Street CEO ที่ Ho ได้ร่วมสัมมนา) แท้ที่จริงธนาคารเหล่านี้กลับเป็นผู้ทำลายคุณค่าผู้ถือหุ้นเสียเอง กระนั้นยังได้รับความชอบธรรมอยู่ยิ่งกว่า เป็นภาพตัวแทนของระบบทุนนิยม เป็นแหล่งระดมทุนที่ช่วยให้เศรษฐกิจขยายตัว เอาเข้าจริงก็เป็นภาพตัวแทนที่ล้มเหลว (Crisis of Representation) นี่คือโจทย์หลักที่ Ho สนใจคลี่รายละเอียดต่อไป (p.25)

สถาบันการเงินวอลล์สตรีท เป็น “ภาพตัวแทน” ศูนย์กลางทุนนิยมโลกได้จริงหรือ ในการถอดรหัสภาพตัวแทนนี้ (pp.6-9) Ho ใช้วิธีสัมภาษณ์การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เน้นศึกษาวิถีปฏิบัติประจำวัน (Daily Cultural Practices) ใช้แนวคิดเรื่อง “Habitus” และ “Disposition (Way of being.)”

ของ Bourdieu ว่า วิธีที่เป็นอยู่ของวอลสตรีท ช่วยประกอบสร้างสังคมและการเงินโลกได้อย่างไร รวมถึงใช้ประสบการณ์ (Reflexivity) ที่เธอเคยทำงานในธนาคารเพื่อการลงทุนชื่อ *Bankers Trust* จึงเป็นการศึกษาจาก “ผู้ที่เคยเป็นคนใน” นับเป็นจุดแข็งที่ Ho ค้นกับวิธีการทำงานประจำวัน มีส่วนร่วมสัมมนาการลงทุนประจำปีของกลุ่มสถาบันการเงิน พร้อมจดบันทึกเกี่ยวกับงานประจำวัน แต่ยืนยันว่า ไม่ได้แอบใช้ที่ทำงานเพื่อลงมือศึกษาภาคสนาม เพราะยังต้องทำงานในนั้น (p.14)

เธอเล่าว่า ตอนนั้นบริษัทได้ยุบแผนกที่เธอสังกัด เพราะเป็นแผนกที่ไม่สร้างรายได้ แต่สร้างรายจ่ายคงที่ (Fixed Expense) จนถ่วงไม่ให้อำนาจเพิ่มขึ้น เพื่อนหลายคนต้องออกจากงาน ส่วนเธอได้รับการจ้างต่อในฝ่าย *Account Services* ผู้เขียนบทความเห็นว่า ตรงนี้น่าสนใจที่นักมานุษยวิทยาสามารถทำงานทำในสถาบันการเงินได้เหมือนกัน ถ้าเป็นเมืองไทยคงหายากเต็มที แต่เมื่อดูเหตุผลของหัวหน้าเธออธิบายว่า ที่เลือกจ้างเธอต่อ ก็เพราะ “คุณเป็นนักมานุษยวิทยา ย่อมเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ รับรู้ถึงความรู้สึกผู้อื่น บริษัทต้องการใครสักคนที่จะสามารถพูดคุย เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่เพื่อนร่วมงานด้วยกันได้” (p.16) ทำให้อดคิดไม่ได้ว่า ผู้จะสร้างความไว้วางใจต่อเพื่อนพนักงานด้วยกัน ในนั้นหาได้ยาก หรืออย่างไร

ต่อมาเธอต้องลาออกจากงานเพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ แล้วได้ติดต่อเครือข่ายคนรู้จัก (Institutional Kinship) ในย่านวอลสตรีท เพื่อนจบจากมหาวิทยาลัยเดียวกัน หัวหน้างาน และเพื่อนร่วมงานที่ทำงานเดิมได้แนะนำให้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องต่อไป เธอเลือกสนามใน 2 บริษัท คือ *Morgan Stanley* และ *Merrill Lynch* ซึ่งเป็นธนาคารเพื่อการลงทุนหลักแห่งวอลสตรีท (Iconic Institutions of Wall Street) เครือข่ายคนรู้จักช่วยให้เธอได้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเพิ่มเติมอีก 100 กว่าคน ในช่วงเวลาการศึกษาตลอด 3 ปี

เมื่อเป็นการศึกษาเรื่องราวโดย “คนใน” จะได้ผลการศึกษาที่ปราศจากความเอนเอียงหรือไม่ เรื่องนี้ Ho ยกข้อคิดของ Yanagisako (p.331) มาว่า การใช้วิธี *Ethnography* มาศึกษาสนามสถาบันแหล่งเงินทุน ซึ่งมีอำนาจทางการเงิน สิ่งที่ทำหยาบคือ ทำอย่างไรถึงจะสะท้อนเสียง “คนใน” พอๆ กับต้องฟังเสียงจากคนอื่นด้วยว่า มีความเห็นอย่างไรต่อบทบาทของสถาบันเหล่านั้น ซึ่ง Ho กระทำทั้งสองทางได้สมบูรณ์ โดยร้อยเรียงบทสัมภาษณ์คนใน ยกแนวคิดข้อสังเกต และข้อวิจารณ์จากนักมานุษยวิทยาซึ่งเป็น “คนนอก” มาประกอบคู่ (Juxtaposition) ที่ละประเด็นในแต่ละบท เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพแจ่มชัด

นอกจากนี้ยังได้ออกนอกกรอบมานุษยวิทยาดั้งเดิม ที่ต้องหาความรู้หรือฟังเสียงคนในวัฒนธรรมอื่นหรือประเทศที่เคยตกอยู่ใต้อาณานิคม มากกว่าจะศึกษาบทบาทของเจ้าอาณานิคม แต่การศึกษามานุษยวิทยาของสถาบันย่านวอลสตรีท อันทรงอิทธิพลทางการเงิน หากรับฟังจากคนนอกอย่างเดียวย่อมไม่เหมาะสม จึงต้องสืบจากต้นตอเพราะสถาบันเหล่านั้นถือเป็น “ผู้กระทำการ” ที่ร่วมค้ำยันคุณค่าผู้ถือหุ้น Ho ใช้แนวคิดเรื่อง “เครือข่ายผู้กระทำการ (Actor-Networks)” (แนวคิดของ Latour และ Callon) มาใช้วิเคราะห์ด้วย เพราะเชื่อว่าบรรดาสถาบันการเงินย่านวอลสตรีท มิได้ทำหน้าที่เป็นกลางหรือเป็นเพียงสื่อกลางทางการเงิน “ที่เดียวসা” ไม่ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศตามที่ได้รับรู้กันทั่วไป (Middleman Services) แต่ล้วนมีบทบาทเป็นเครือข่ายผู้กระทำการ (รวมถึงนโยบายของรัฐ) ในการชูคุณค่าผู้ถือหุ้น ให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง คำถามคือ ทำได้อย่างไร และส่งผลอย่างไรบ้าง คำตอบส่วนหนึ่งมีดังนี้

“กฎเกณฑ์อันหนึ่งในการสร้างภาพตัวแทนของเหล่านายธนาคารเพื่อการลงทุนวอลสตรีท ให้ดำรงต่อเนื่องไปในปัจจุบันและอนาคต โดยผ่านเรื่องเล่าว่า เป็นแหล่งทุนเพื่อสร้างกิจการของชาติ โดยชี้ชวนให้ดูผลงานในอดีต จากนั้นก็บั่นเรื่องเล่านี้ให้เห็นว่าจะนำไปสู่สังคมที่ดี ทั้งที่เป็นเรื่องการหาประโยชน์ส่วนบุคคล (selfish goals) แต่กลับอ้างว่า จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในระบบเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางนวัตกรรม และมีการงานที่ดีของประเทศ” (p.28)

Ho อธิบายว่าวิถีปฏิบัติของบริษัทเหล่านี้ มีการใช้แบบจำลองทางการเงิน (Financial Model) เพื่อวิเคราะห์และทำนายผลประกอบการให้บริษัทลูกค้า ทั้งที่เป็นเรื่องยาก บ่อยครั้งก็ล้มเหลว และแบบจำลองเหล่านั้นส่งผลให้เกิด “การกระทำ” (Performativity) ต่อตลาดการเงินด้วย กล่าวคือตลาดการเงินซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายผู้กระทำการ ต่างมีส่วนกระทำให้ตลาดดำเนินไปตามแบบจำลอง ช่วยประกอบสร้างความสำคัญแก่สถาบันการเงินอย่างน่าฉงนหรือเป็นมายาคติ (Myth) กลายเป็นเรื่องเล่าที่ช่วยสืบสานคุณค่าผู้ถือหุ้น ทั้งที่บรรดาสถาบันการเงินล้วนเป็นบ่อเกิดความปั่นป่วนทางการเงิน อันมาจากแนวปฏิบัติประจำวันในวงการนั่นเอง (พลังของเรื่องเล่ามีมากเพียงใดทำงานผ่านช่องทางใดบ้าง โปรดดูในหน้า 30)

นอกจากนี้ทุนทางการเงิน (Financial Capital) ถูกทำให้เกิดความรับรู้ทั่วกันว่า มีความเป็น “นามธรรม” นั้น มาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเงิน โดยทำให้เห็นว่า ทุนทางการเงินแยกขาดจากชีวิตประจำวัน สิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์การเงินไม่ได้คำนึงในแบบจำลองทางการเงิน คือ แบบแผนปฏิบัติ-วัฒนธรรม-บรรทัดฐานที่แฝงฝังอยู่ในสถาบันการเงิน จึงทำให้แบบจำลองที่เป็นโลกเสมือน

(Virtual Models) ให้ผลต่างจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง (Its Real Effects) ประเด็นนี้เผยให้ผู้อ่านได้เห็นข้อถกเถียงระหว่าง Daniel Miller กับ Michel Callon โดย Callon เห็นว่า แบบจำลองที่เป็นโลกเสมือน กับ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่ง Miller ไม่เห็นด้วย ส่วน Ho เชื่อว่า ทั้งสองอย่างนั้น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในบริบท ล้วนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (pp.36-37) จนทำให้เกิดเครือข่ายผู้กระทำการ ในการเชิดชูคุณค่าผู้ถือหุ้นในตลาดการเงินทั่วโลก

● “วิถีปฏิบัติ” ในธนาคารเพื่อการลงทุนย่านวอลสตรีท

Ho เล่ารายละเอียดในประเด็นต่างๆ ไว้ในบทที่ 1 ถึงบทสุดท้าย เริ่มจากข้อสังเกตว่า ธนาคารเพื่อการลงทุนย่านวอลสตรีท ล้วนไปคัดสรรนักศึกษาปริญญาตรีและโทด้าน MBA จากมหาวิทยาลัยชั้นนำถึงที่ (บทที่ 1) เน้นนอนว่าต้องได้นักศึกษาชั้นหัวกะทิ (Smart) แล้วประกอบสร้างภาพลักษณ์ว่าการได้งานทำในบริษัทนั้นคือและเป็นผู้ที่มีความสามารถ (ดูโฆษณาหน้า 70) พ่อนักศึกษารุ่นพี่หรือเพื่อนได้เข้าไปทำงาน ก็สามารถสร้างเครือข่าย เครือญาติ และกลุ่มชนชั้นนำในวงการอย่างกว้างขวาง (Kinship Network and Elite Extension) ในขั้นนี้บริษัทพยายามสร้าง และยึดกุมคำว่า “Smartness” ขึ้นเป็นอันดับแรกว่า “เป็นแหล่งรวมของผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด” แลมีอำนาจผูกขาดในการคัดคนเก่ง (Recruiting Monopoly) ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ อีกด้วย และประโคมตลอดเวลาว่า “คนเก่งเฉลียวฉลาดในโลก ล้วนทำงานกับวอลสตรีท” เมื่อเป็นเครือข่ายของผู้กระทำการที่มีความสามารถ ยิ่งช่วยสร้างความแข็งแกร่งให้เครือข่ายสถาบันการเงิน และเพิ่มพูนความมั่งคั่งให้แก่นายทุน

หลังจากที่ได้คนไปร่วมงานแล้ว การทำงานในนั้นเป็นอย่างไร (บทที่ 2) ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคนคาดไม่ถึงหลายเรื่อง ผู้จบปริญญาตรีต้องเข้าอบรมเพิ่มเป็นเวลาแรมเดือนเกี่ยวกับการฝึกฝนคำนวณทางการเงินและเรียนรู้โครงสร้างการทำงานขององค์กร ต้องทำแบบฝึกหัด และเข้าสอบเพื่อจัดลำดับความสามารถ (ส่วนผู้จบ MBA ไม่ต้องอบรมเพิ่ม) โดยภาพรวมพบว่าเป็นงานหนักสภาพในที่ทำงานแย่ (White-Collar Sweatshop)

ต่อมาเป็นเรื่องรู้สึกถูกเอาเปรียบ โดยเฉพาะตำแหน่งนักวิเคราะห์ทำงานเกิน 100 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ไม่เว้นแม้แต่ นักศึกษาฝึกงาน) ถูกกดดันให้ต้องคิดอยู่ตลอดเวลา พลาดไม่ได้ แม้ได้ค่าจ้างสูง แต่ก็ไม่มี ความมั่นคง ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งจาก Merrill Lynch เล่าว่า “เป็นเรื่องยาก ที่ต้องทุ่มเทเวลาทำงาน 100 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีหลายต่อหลายครั้ง ที่ต้องยกเลิกเวลานัดหมายกับคนรักเป็นประจำ” ช่วยยืนยันคำกล่าวของนักเขียนรายหนึ่งที่ Ho ยกมาว่า “อันการงานที่หนักหนาสาหัส ย่อมคุกคามสมรรถภาพทางเพศ” (p.89) อีกรายจาก Lehman Brothers เล่าว่า “แต่ละวันไม่มีเวลาไปซื้อข้าวของหรือทำอาหาร ทุกอย่างสั่งซื้อหมด ตั้งแต่มาทำงานได้หนึ่งปี ได้กินอาหารครบทุกเมนู รวมอาหารค่ำ ครบทุกร้านแล้วในรอบครึ่งปี 5 ช่วงดึก” (p.90)

ในบทที่ 2 อธิบายโครงสร้างคำตอบแทน การให้คำปรึกษาในการลงทุน (pp.92-99) บางตอนสะท้อนถึงวัฒนธรรมองค์กรที่ประหลาด ดังตารางหน้า 106 เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาทุกคนต้องแนะนำลูกค้าตามขั้นตอนในคู่มือ แต่ยามติดต่อลูกค้าจริงๆ กลับทำตรงข้าม เช่น ในคู่มือระบุว่า “ให้ความหวังแก่ลูกค้า บอกลูกค้าว่า เป็นงานยิ่งใหญ่ที่เราจะช่วยเหลือสถานะบริษัทคุณ” แต่ในทางปฏิบัติพนักงานจะต้อง “โกหก, ลวง, ฉวยโอกาส พุดถึงบริษัทคู่แข่งที่ต้องการขายเหนือบริษัทของลูกค้าในทางเสียๆ หายๆ” นอกจากนี้ แนวปฏิบัติในที่ทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน หล่อหลอมทุกคนต้องทำอะไรให้รวดเร็ว

รวมถึงเวลารับประทานอาหารกลางวัน การทำอะไรชักช้า ทำให้ผู้อื่นเห็นว่าไม่เป็นมืออาชีพ ความรวดเร็วจึงกลายเป็นแบบฉบับของคนทำงาน ชนิดที่เกื้อกูลการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้นในระบบทุนนิยม (p.121)

Ho เล่าบทบาทสถาบันการเงินวอลสตรีทในรอบ 30 ปีมานี้ (บทที่ 3) วิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ จนสรุปได้ว่า “ภารกิจทั่วทั้งวอลสตรีทและบริษัททั้งหลายล้วนมุ่งสร้างคุณค่าผู้ถือหุ้น” (p.122) กระแสการควบรวมเข้าซื้อกิจการเริ่มเกิดขึ้นราวคริสต์ทศวรรษ 1980s ด้วยเหตุผลเพื่อปรับสภาพคล่อง (Liquidated) บรรดาบริษัททั้งหลายล้วนเชิดชูคุณค่าผู้ถือหุ้น หลายคนมองว่า แม้การระดมทุนผ่านการขายหุ้นเป็นสิ่งไม่ดี แต่ก็ “เป็นสิ่งไม่ดี ที่จำเป็น” เพราะ “ถ้าไม่ทำเช่นนั้น ปลายทางของเราก็จะเป็นแบบสหภาพโซเวียต ที่ระบบเศรษฐกิจมีผลผลิตต่ำ มีผู้คนเข้าคิวยาวเพื่อรอซื้อข้าวของ” (p.132)

ดังนั้น จึงทำให้ผู้ถือหุ้นสถาปนาอำนาจขึ้นมาได้ Ho อ้างถึงข้อสังเกตของ Foucault ที่ว่า “การบริหารบริษัททั้งหลายทั่วสหรัฐอเมริกา ถูกประกอบสร้างให้ดูราวกับว่า เป็นการตัดสินใจโดยปัจเจกชน (Individual Choice) และเกิดประสิทธิภาพไปในตัว ผ่านผู้ถือหุ้น” โดยมีตลาดหุ้นหนุนหลัง (p.145) แต่บางช่วงก็ทำให้ตลาดปั่นป่วน เมื่อคราวตลาดหุ้นนิวยอร์กตกต่ำเมื่อ ค.ศ. 1987 โดยฝีมือของ Mike Milken ที่ปั่นราคาพันธบัตรอันด้อยค่า (Junk Bond) โดยบริษัทที่ออกพันธบัตรแบบนั้น มักสัญญาจะให้ผลตอบแทนสูง ทั้งที่มีหนี้สินต้องชำระอยู่มาก ดังนั้น จึงน่าสงสัยในควมมีประสิทธิภาพจริงๆ ของผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

Ho ขวนให้ถอดรื้อเรื่องเล่า (Narrative) ที่ว่า “คุณค่าผู้ถือหุ้น โดยมีวอลสตรีทหนุนหลัง เชื่อกันว่าผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น ผูกติดหรือเป็นผลประโยชน์ของบริษัทโดยทั่วไป” นั้น ถึงเวลาแล้วที่เราต้องแยก 2 ขึ้นนี้ออกจากกัน และโปรดอย่าอ้างความชอบธรรมอีกต่อไปว่า “ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น”

เท่ากับ “ความกินดีอยู่ดีในสังคมทุนนิยม (Welfare Capitalism)” เพราะแท้ที่จริงมันถูกสร้างขึ้น และลงให้เชื่อว่ามันเป็นเรื่องเดียวกันหรือผูกติดกัน (p.167) ไม่เช่นนั้นแล้วมันจะกำกับพฤติกรรมการผลิต การจ้างงาน ลักษณะการงานในสหรัฐอเมริกา และวิถีปฏิบัติของคนงานไปตลอด

Ho ค้นหาต่ออีกว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับคุณค่าผู้ถือหุ้น มีรากเหง้ามาจากที่ใด (บทที่ 4) ก็พบว่า คุณค่าผู้ถือหุ้น มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์เอกชน ความเป็นเจ้าของ ผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Self-Interest) และ ความมีประสิทธิภาพ เป็นแนวคิดสำคัญในเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Neoclassical) (p.169) โดยมีที่มาจากตำราของบิดาวิชาเศรษฐศาสตร์ คือ Adam Smith ซึ่ง Smith เห็นว่า การประกอบการณ์ที่เป็นเจ้าของเพียงรายเดียว ในฐานะส่วนบุคคลย่อมดำเนินกิจการอย่างระมัดระวัง บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีกำไรสะสม ย่อมมุ่งใจให้ขยายการผลิตและการจ้างงาน

แต่ Ho เห็นว่า Smith ไม่ได้รับประกันผลลัพธ์ ในกรณีบริษัทที่มีหุ้นส่วนหลายคน คนบริหารกิจการคือผู้จัดการบริษัท ซึ่งไม่ใช่เจ้าของ ย่อมมีแรงจูงใจไม่เหมือนเจ้าของกิจการตัวจริงเพียงรายเดียว อาจมีความผิดพลาดขึ้นได้ เพราะเขากำลังบริหารเงินคนอื่นไม่ใช่ของตัวเอง ย่อมมีความเสี่ยง แต่ตรงนี้ทำให้เกิดวาทกรรมคุณค่าผู้ถือหุ้นว่า มีความสำคัญในฐานะเจ้าของกิจการ ผู้ถือหุ้นเป็นตัวช่วยให้เกิดการผลิตและการจ้างงานจริง ทำให้เศรษฐกิจขยายตัว แต่ปัจจุบันความเป็นบริษัทสมัยใหม่ มีผู้ถือหุ้นจำนวนมาก ทั้งยังไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารบริษัท (p.173-5)

ยิ่งมีการจัดตั้งตลาดซื้อขายหุ้นขึ้นมารองรับ ช่วยสร้างสภาพคล่องในการซื้อขายและอำนาจแก่ผู้ถือหุ้น จึงทำให้เกิดการฉวยเอา “คุณค่าความเป็นเจ้าของกิจการ” ตามแนวคิดของ Smith เข้าไปสวมผู้ถือหุ้น จนเกิดการเชิดชูคุณค่าผู้ถือหุ้น ในความเป็นเจ้าของกิจการตัวจริง แล้วนำไปเป็นเรื่องเล่า ทั้งที่

“ไปลากเอาจุดที่ Adam Smith ขึ้นชมความเป็นเจ้าของกิจการเพียงรายเดียว มาเชื่อมโยงกับการถือหุ้น ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันเลย” (p.176) จนทำให้ผู้ถือหุ้นและตลาดหุ้น อยู่นอกเหนือการบริหารบริษัท แต่ว่ามีอำนาจต่อการบริหารผ่านราคาหุ้นของบริษัทที่ขึ้นลง จึงส่งเสริมรากเหง้าคุณค่าผู้ถือหุ้นให้แข็งแรง

ฐานะของบริษัทขนาดใหญ่ทุกวันนี้เป็นกึ่งสาธารณะ (Quasi-Public Corporation) มีผู้ถือหุ้นมากมาย เน้นความสำคัญแก่ผลประโยชน์ระยะสั้น ผู้ถือหุ้นมิได้ถือไว้นาน มีการหมุนเวียนเปลี่ยนมือกันตลอดเวลา ภายหลังเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1930s รัฐออกกฎหมายกำกับตลาดหุ้นและสถาบันการเงิน (p.199) ห้ามธนาคารผันสินทรัพย์ไปซื้อหุ้น ส่วนบริษัทต่างๆ ไม่นิยมซื้อขายหุ้น ยกเว้นซื้อหุ้นบริษัทที่มีผลประโยชน์ที่แน่นอน ซึ่งในรอบ 50 ปีนับจากนั้น ไม่เคยเกิดวิกฤตการเงินเลย จนมาเกิดวิกฤติ ค.ศ. 1987 มาถึงช่วงคริสต์ทศวรรษ 2000s ค่านิยมการลงทุนในหุ้นเริ่มมีมากขึ้น ผู้จัดการบริษัทแห่งใดไม่ลงทุนซื้อหุ้นในระยะสั้น มุ่งซื้อแต่พันธบัตรที่ได้ผลตอบแทนระยะยาวจะถูกบีบให้ออกจากงาน ด้วยข้อหา “อนุรักษนิยมอย่างโง่เขลา (Foolishly Conservative)” (p.203) จนต่อมาสหรัฐอเมริกาประสบภาวะวิกฤติ “Subprime” ใน ค.ศ. 2007

ถ้าถามว่า ระหว่างการบริหารกิจการที่เน้น “การเพิ่มพูนราคาหุ้น” กับเป้าหมายอื่น เช่น “ลงทุนขยายกิจการ” อย่างใดมีความสำคัญกว่ากัน ช่วงที่กำลังบริหารบริษัทโดยยืมสามารถจ่ายเงินปันผลให้ผู้ถือหุ้นได้มาก และปันส่วนหนึ่งไปขยายกิจการ แต่ถ้ามีกำไรไม่มากเท่าที่ควร ตอนนั้นบริษัทยังควรต้องกัดติดกับคุณค่าผู้ถือหุ้นหรือไม่เมื่อเทียบกับคุณค่าอื่น Ho ยกหลักฐานมายืนยันว่า แม้แต่ศาลยังเลือกฝั่งผู้ถือหุ้น โดยยกตัวอย่างคดีผู้จัดการบริษัท Ford ถูกผู้ถือหุ้นฟ้องร้อง (p.209) ดังนั้นจึงเอื้อให้คุณค่าผู้ถือหุ้นหยั่งรากลึก แสดงว่าคุณค่าอื่นในการบริหารไม่อาจอยู่ร่วมกันได้กับคุณค่าผู้ถือหุ้น เพราะตั้งแต่ช่วงคริสต์

ทศวรรษ 1990s ซึ่งให้เห็นว่า ราคาหุ้นเพียงลำพัง ก็สามารถใช้เป็นมาตรวัดถึงทุกสิ่งได้แล้ว (p.212)

ในบทที่ 5 เป็นรายละเอียดในตอนท้ายของบทของเธอ อยู่ในภาวะที่ต้องลดขนาดองค์กรเหมือนแห่งอื่นๆ สะท้อนให้เห็นว่า การงานในวอลสตรีท มีความไม่มั่นคงตลอดเวลา ขึ้นกับสภาวะของตลาดการเงินและราคาหุ้น โดยความไม่มั่นคงในหน้าที่การงาน ก็เป็นเรื่องเล่าอย่างหนึ่ง (p.231) ประเด็นของ *Ho* คือ ความไม่มั่นคง กระแสลดขนาดองค์กร สร้างความผันผวนในตลาด ตรงนี้เองที่ *Ho* อ้างว่า เพราะบรรทัดฐานในสถาบันเหล่านี้ (Daily Institutional Norms) มีแบบแผนเป็นอย่ำนั้น จึงได้ร่วมกันประกอบสร้างวิกฤตการเงินให้เกิดขึ้น

บทที่ 6 อธิบายว่า เมื่อตลาดให้ความสำคัญแก่คุณค่าผู้ถือหุ้น แต่สถาบันการเงินย่านวอลสตรีท น่าจะเป็นผู้ค้ำยันคุณค่าดังกล่าว แต่ครั้งมาดูการเปลี่ยนแปลงในตลาด เช่น กระแสลดขนาดองค์กรรวมถึงสถาบันการเงินทั้งหลาย กลับมีผลทำลายคุณค่าผู้ถือหุ้น ตรงข้ามกับความเชื่อกันโดยทั่วไปเสียอีก อีกทั้งวิกฤตการเงินนั้น เกิดจากปัจจัยหรือแบบแผนในวงการวอลสตรีท มิได้เกิดจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกแต่อย่างใด แต่ส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบริษัททั่วอเมริกา

แล้วผู้คนที่มีส่วนในการสร้างให้ตลาดเงินผันผวน มีชีวิตและวิถีปฏิบัติเป็นอย่างไร จากการสัมภาษณ์พบว่า สิ่งที่น่าสนใจให้คนทำงานที่นั่นคือ เงินอย่างเดียว ซึ่งได้มาก แม้งานไม่มั่นคง ส่วนการทำหน้าที่เป็นนักวิเคราะห์ *Ho* อธิบายว่า ล้วนใช้แบบจำลองทางการเงิน เพื่อให้คำแนะนำทิศทางการลงทุนของลูกค้าต่างๆ และหวังว่าการบริหารไปตามแบบจำลอง จะส่งผลให้เกิด “การกระทำ” (Performativity) ต่อการดำเนินงานจริง เมื่อผลประกอบการไม่เป็นไปตามคาด จะมีการปรับแบบจำลองและแนวทางการบริหาร กระบวนการนี้เกิดขึ้นเป็นเครือข่ายในคราวเดียวกัน กรณีที่การปรับปรุงกิจการตามคำแนะนำเกิดความล้มเหลว

มักนำไปสู่การลดขนาดองค์กร และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ในวงกว้าง ก็แปลว่า เกิดผลสะท้อนกลับของการทำงานจริงของตลาดการเงินที่ไม่สอดคล้องกับแบบจำลอง (p.251) ตรงนี้ต่อกย้ำอีกครั้งว่า วิถีปฏิบัติประจำวันของสถาบันการเงินย่านวอลสตรีท ที่พยายามกระทำต่อตลาดจริง ด้วยสภาพการจำลอง จนเกิดความปั่นป่วน จึงเท่ากับว่าสถาบันเหล่านั้น ได้ร่วมกันประกอบสร้างวิกฤตการเงินและสร้างผลกระทบภายนอก (Externality) ต่อบริษัทต่างๆ ทั้งหมด

บทสุดท้ายอธิบายว่า วิกฤตการเงินในวอลสตรีท ส่งผลกระทบต่อตลาดการเงินทั่วโลกได้อย่างไร คำตอบคือ เป็นเพราะความพยายามสร้างเครือข่ายนักลงทุนของธนาคารเพื่อการลงทุนรายใหญ่ ออกตระเวนหาลูกค้าในระดับโลก เช่น J.P. Morgan ได้รับความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนขายพันธบัตรของหลายรัฐบาลในลาตินอเมริกา และเป็นตัวแทนซื้อขายหุ้นให้ลูกค้าทั่วโลก จึงเห็นความเชื่อมโยงได้ว่า ยามเกิดวิกฤตการเงินในวอลสตรีท ย่อมลุกลามไปยังประเทศอื่นที่เกี่ยวข้องได้ไม่นานเช่น วิกฤตการเงิน “Subprime” ค.ศ. 2007 จากนั้น 1 ปีให้หลัง ก็เกิดวิกฤตเศรษฐกิจไปทั่วโลกซึ่งให้เห็นว่า สถาบันการเงินย่านวอลสตรีทได้พยายามประกอบสร้าง “สภาพเศรษฐกิจจริงของโลก (The Real economy of the world.)” แล้ว *Ho* ชวนให้จับตาดูว่า นับจากหลังวิกฤตเศรษฐกิจโลก ค.ศ. 2008 สถาบันการเงินย่านวอลสตรีทอันทรงอิทธิพล จะยังมีอิทธิพลหลงเหลืออีกต่อไป หรือไม่

● บทสรุปและข้อคิดที่ได้จากการอ่าน

จากงานของ *Ho* ทำให้ผู้เขียนบทความเข้าใจวิธีวิทยาแบบ *Ethnography* มากขึ้น เป็นหนังสือที่นักวิชาการสังคมศาสตร์ด้วยกันควรอ่าน โดยเฉพาะนักเศรษฐศาสตร์ จุดเด่นของหนังสือเรื่องนี้ *ประการที่ 1*) ใช้เนื้อหาในบทนำ เป็น

เหมือนบทสรุปสำหรับผู้บริหาร ช่วยให้เห็นภาพรวมทั้งหมด ส่วนบทอื่นๆ เป็นรายละเอียดของการใช้วิธีวิทยา มาสร้างข้อถกเถียงและหาข้อสรุปในแต่ละประเด็น โดยเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ ที่มาจากการสัมภาษณ์ ข้อสังเกตจากการมีส่วนร่วมการใช้ข้อมูลสถิติ แนวคิดทางทฤษฎี การนำเสนอแบบแผนปฏิบัติของผู้ให้ข้อมูลในสนามและประสบการณ์ตนเอง ถูกนำมาร้อยเรียงได้อย่างลุ่มลึก ทำให้ผู้อ่านเห็นความเชื่อมโยงต่างๆ ในอีกแง่มุมหนึ่ง ซึ่งต่างไปจากการศึกษาหาต้นตอ (Causation) ผ่านข้อมูลสถิติของตัวแปรทุกมิติต่างๆ จากแบบจำลอง (Modeling) ทางเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไป และ น่าชื่นชม *Ho* ที่สามารถสร้างข้อถกเถียงจาก *ความเชื่อในคุณค่าผู้ถือหุ้น* กับ *แบบแผนปฏิบัติจริง* ในสถาบันการเงินย่านวอลล์สตรีท แล้วค้นหาความไม่สอดคล้องระหว่าง *ความเชื่อ* กับ *ความจริง* ในที่สุดก็ค้นพบความล้มเหลวอันย่อยยับของวอลล์สตรีท ที่เชื่อกันว่า เป็นภาพตัวแทนของศูนย์กลางทุนนิยมโลก

ประการที่ 2) เป็นมุมมองจากด้านมานุษยวิทยา ที่ลงสนามสถาบันการเงินทำให้ทราบเรื่องราวที่ทันสมัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไปทั่วโลก รวมทั้งอ่านด้วยความเพลิดเพลิน เดิมผู้เขียนบทความไม่ค่อยสนใจเรื่องตลาดหุ้น เพราะไม่คิดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดเสียมิได้ แต่น่าสังเกตว่า วิธีปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้องและนโยบายกำกับดูแล มีทางโน้ม “อึมชู่” ตลาดหุ้น เช่น หลายสิบกว่าปีมาแล้ว ที่นักเศรษฐศาสตร์การคลังไทยหลายท่าน เสนอให้มีการปฏิรูปภาษีเงินได้ โดยรวมเก็บภาษีเงินได้ที่มาจากการขายหุ้นด้วย (Capital Gains Tax) แต่ข้อเสนอดังกล่าวถูกระงับไป เพราะเกรงว่า จะทำลายบรรยากาศการลงทุนและการเก็งกำไรในตลาดหุ้น ส่วนฐานะของตลาดหุ้นในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่า เป็นแหล่งการโอนความมั่งคั่ง โดยผู้เกี่ยวข้องที่มีรายได้จากการซื้อขาย มักไม่ได้นำรายได้ก้อนนั้นไปผลิตและการจ้างงานในกิจการโดยตรง เป็นเพียงแต่การโอนเปลี่ยนมือกันไปเท่านั้น ผิดกับการลงทุนโดยตรง ซึ่งผู้ลงทุนมี

ส่วนในการบริหารและร่วมเป็นเจ้าของจะก่อให้เกิดผลผลิตและการจ้างงานโดยตรงมากกว่า

ประการที่ 3) *Ho* เปิดโปงสถานภาพของสถาบันการเงิน ที่ก่อดูกุมคำว่า “*เป็นสื่อกลางทางการเงิน*” ไว้เหนียวแน่น ซึ่งแท้จริงแล้ว ก็ได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง ที่เป็นกลางจริงๆ เพราะแบบแผนในวิธปฏิบัติในวงการนี้ ล้วนส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ เกินเลยสถานะ “*สื่อกลางทางการเงิน*” ประเด็นนี้ ผู้เขียนบทความเห็นด้วย ดังจะเห็นได้จาก เนื้อหาในตำราเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไป ในปัจจุบัน ยังอธิบายรวมๆ อยู่ว่า ตลาดการเงินและสถาบันการเงิน เป็น “*สื่อกลางทางการเงิน*” (Financial Intermediary) ที่ช่วยเหลือระบบเศรษฐกิจ แต่ครั้งเกิดวิกฤติการเงินไทยปี 2540 เผยให้เห็นวิธปฏิบัติอันไม่ชอบมาพากลของสถาบันการเงินไทย ที่ประกอบสร้างมานาน จนผู้ต้องการเข้าหาความมั่งคั่ง โดยไม่ต้องเสียหยาดเหงื่อมากเท่างานประจำ ส่วนพนักงานสถาบันการเงินและบริษัทหลักทรัพย์ ได้รับโบนัสกันอู้ฟู่ งานของ *Ho* ที่นำแนวคิด “*เครือข่ายผู้กระทำการ*” และแนวคิดเรื่องวิธปฏิบัติประจำวัน มาถอดรื้อวอลล์สตรีทได้หมดจด รวมถึงแนวคิดเรื่องเครือข่ายคนใกล้ชิดของ *Malinowski* มาแกะรอยความเชื่อมโยง จนได้ข้อมูลละเอียดและข้อสรุปที่รัดกุมน่าจะเป็นจุดแข็งของงานศึกษานี้ ผู้เขียนบทความเห็นคล้อยว่า ภาพตัวแทนฐานะความเป็น “*น้ำมันหล่อลื่น*” ระบบเศรษฐกิจของวอลล์สตรีท ได้กลายร่างเป็น “*พยาธิ*” ของระบบทุนนิยมไปในบัดดลไม่ต่างไปจากฐานะของสถาบันการเงินไทย

ผู้เขียนบทความ มีข้อสังเกตต่อประเด็นที่ *Ho* ยกมาก็คือ นักมานุษยวิทยา อยู่ในแถวหน้ากว่าได้ ในการวิพากษ์ทฤษฎีและแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ว่า ถูกลดทอนย่อส่วน จนเหลือเพียงความเป็นนามธรรม ขาดมิติแบบแผนทางปฏิบัติ วัฒนธรรมและความจำเพาะเจาะจงที่แฝงฝังอยู่ จึงไม่สามารถสะท้อนความเป็นจริงที่ซับซ้อนในระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในสังคมอื่นที่นอกเหนือ

สังคมตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการที่สถาบันการเงินวอลสตรีท มีบทบาทและ
ส่งผลกระทบต่อตลาดการเงินทั่วโลก ซึ่งเกินเลยไปจากความเป็นนามธรรมของ
สถาบันการเงินในแบบจำลอง ข้อวิจารณ์นี้มีต้นานมาจาก Karl Polanyi ที่
ระบุว่า “การอธิบายพฤติกรรมของคนในสังคม (Universal Models) ผ่านแบบ
จำลองความสัมพันธ์ของกลไกตลาดโดยเสรี ด้วยวิธีคิดทางเศรษฐศาสตร์ ได้กลบ
เกลื่อนเรื่องเครือข่ายทางสังคม, ความสัมพันธ์, และสถาบันทางสังคมต่างๆ แล้ว
เหมาเอามาว่า ประเด็นเหล่านี้ได้แฝงฝังไว้ในการวิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจ
นั้นแล้ว” (p.32)

ผู้เขียนบทความเห็นว่า ข้อวิจารณ์เรื่องการลดทอนย่อส่วนของ Polanyi
มีส่วนจริง แต่ไม่ได้เป็นแบบฉบับเดียวไปเสียทั้งหมด (Universal Models)
ดังคำอ้าง ส่วนประเด็นที่ Ho ยกมา ตอนแรกดูเหมือนจะวิจารณ์แบบจำลอง
ทางการเงิน แต่ตอนหลังได้เหมารวมถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักทั้งหมด
ถ้าเช่นนั้นหากเราลองหยิบทฤษฎีใดมาที่เห็นว่ายังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน แล้วต้อง
เพิ่มปัจจัยต่างๆ เข้าไปในการวิเคราะห์ เพื่อให้สะท้อนถึงความเชื่อมโยงและ
ความเป็นไปของสังคมอันซับซ้อนในเรื่องใดๆ คำถามคือแล้วเราควรหยุดเพิ่ม
เมื่อใด หรือถ้าเราสามารถประเมินจนมั่นใจได้ว่าควรหยุดเพิ่มได้แล้ว ก็มีคำถาม
ตามมาว่า “ฐานะความเป็นทฤษฎี” ในการอธิบายเรื่องนั้นๆ อย่างไร ซึ่งก็มีทั้ง
จุดแข็งและจุดอ่อน

ทฤษฎีใดๆ ทางสังคมศาสตร์ล้วนเป็นภาพแทน ที่ได้จากการศึกษา
แบบแผนหรือความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์บางอย่างทางสังคมในแต่ละยุค
สมัย ด้วยพัฒนาการองค์ความรู้ของแต่ละศาสตร์ ความแตกต่างของโจทย์สิ่งที่
ศึกษา วัตถุประสงค์ และวิธีในการศึกษาย่อมได้ทฤษฎี และข้อสรุปต่างกัน
สิ่งสำคัญคือ ต้องรู้ทันทฤษฎีที่ใช้ว่ามีข้อจำกัดเรื่องใดบ้าง เงื่อนไขความเป็นจริง
ใดที่จะทำให้ข้อสรุปในทฤษฎีน่าเชื่อถือ รวมทั้งเมื่อเกิดปรากฏการณ์ใหม่ๆ

ยังต้องใช้ทฤษฎีที่มีมาอธิบายอย่างรอบคอบ ต้องมีการปรับปรุงทฤษฎี หรือ
เก่าเกินก็ต้องเลิกใช้ แต่การปรับปรุงหรือสร้างทฤษฎีใหม่อาจเกิดขึ้นไม่มากนัก
สำหรับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ยิ่งถ้าจะเกิดขึ้นโดยฝีมือของผู้เขียนบทความเอง
ด้วยแล้ว ขอสารภาพว่า มีโอกาสอันริบหรี่

